

Religijność Polaków w ostatnich 20 latach

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 20 stycznia 2020 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Co miesiąc pytamy Polaków o częstotliwość udziału w praktykach religijnych oraz o ich stosunek do wiary. Brzmienie tych pytań nie zmienia się od ponad 20 lat. Najczęściej służą one jako wskaźnik religijności do wyjaśniania różnic w innych kwestiach będących przedmiotem badania. Następnie agregujemy dane ze wszystkich miesięcy roku, dzięki czemu otrzymujemy rozkład wiary i uczestnictwa w mszach, nabożeństwach i spotkaniach religijnych dla całego roku. Takie wyniki tworzą trend, który śledzimy od 1997 roku¹. Wyjątkowo zdecydowaliśmy się przedstawić także dane dla obecnego roku – łącząc miesiące od stycznia do marca². Być może okres ten będzie pewną cezurą w przemianach religijności, spowodowaną wybuchem pandemii COVID-19 wywołanej wirusem SARS-CoV-2.

DEKLARACJE WIARY

Podstawowe pytanie o religijność dotyczy autodeklaracji wiary. Korzystając ze skali od „głęboko wierzący” do „całkowicie niewierzący” zdecydowana większość Polaków deklaruje się jako wierzący. Udział osób identyfikujących się jako wierzące (w tym głęboko wierzące) przekracza 90% niezmiennie od końca lat dziewięćdziesiątych. Do roku 2005 utrzymywał się on na poziomie 96%, a od dziesięciu lat bardzo powoli, ale systematycznie spada. W roku 2020 jest najniższy, odkąd monitorujemy tę kwestię (91%). Warto jednak podkreślić, że odsetek osób głęboko wierzących pozostaje stabilny od 2011 roku – wynosi 8%. Powoli rośnie zaś udział osób zaliczających się do raczej lub całkowicie niewierzących: w 2007 roku cztery na sto osób uważały się za niewierzące, a w 2019 roku odsetek ten był już dwukrotnie wyższy (8%). Podsumowując autodeklaracje Polaków określające ich stosunek do wiary należałoby powiedzieć, że nadal zdecydowana większość pozostaje wierząca, choć odsetek osób niewierzących systematycznie rośnie, a udział osób głęboko wierzących jest stały. Wpisuje się to w tezę głoszącą polaryzację religijności w polskim społeczeństwie – ubywa postaw „letnich”, a rośnie udział „zimnych”³.

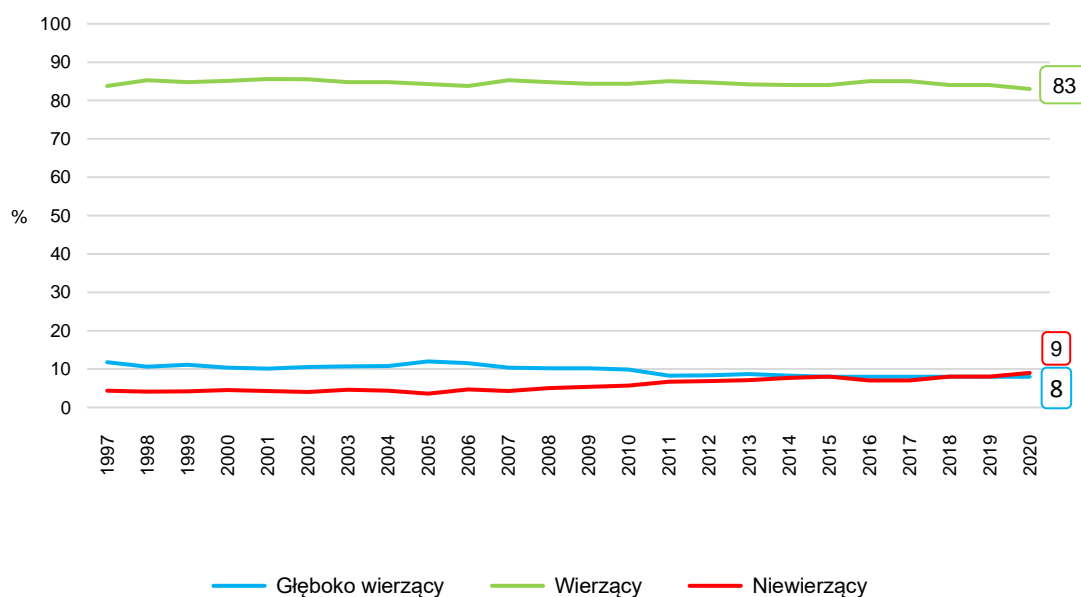
---

¹ Bazujemy na rocznych zestawieniach powstałych w wyniku agregacji zbiorów z dwunastu comiesięcznych badań zrealizowanych w danym roku kalendarzowym.

² Badania „Aktualne problemy i wydarzenia” przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganymi komputerowo (CAPI) na reprezentatywnych próbach losowych dorosłych mieszkańców Polski: badanie 356 w dniach 9–16 stycznia 2020 r. na próbie liczącej 1016 osób; badanie 357 w dniach 6–16 lutego 2020 r. na próbie liczącej 958 osób; badanie 358 w dniach 5–15 marca 2020 r. na próbie liczącej 875 osób.

³ Katolicka Agencja Informacyjna, *Kościół w Polsce – raport na 25-lecie KAI*, Warszawa 2018, s. 5.

RYS. 1. Deklaracje wiary

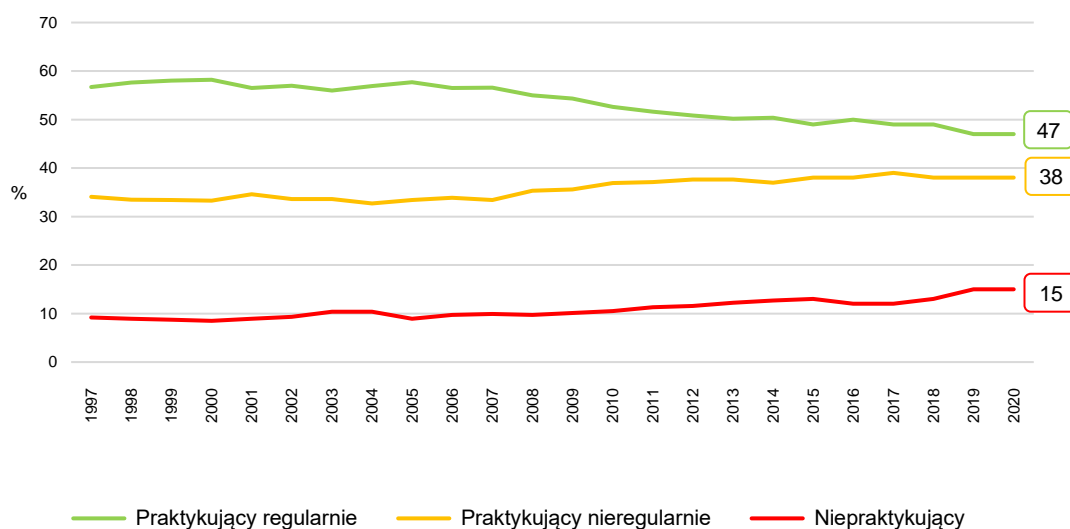
Na podstawie zagregowanych danych z lat 1997–2020. Dane z 2020 roku pochodzą z badań zrealizowanych od stycznia do marca włącznie. W przypadku kategorii „niewierzący” połączono odpowiedzi „raczej niewierzący” i „zdecydowanie niewierzący”

UDZIAŁ W PRAKTYKACH RELIGIJNYCH

Analizując częstość udziału w mszach, nabożeństwach i spotkaniach religijnych można stwierdzić bardzo powolny spadek udziału praktykujących regularnie (czyli raz w tygodniu lub częściej) oraz równie powolny wzrost odsetka dwóch pozostałych grup. Regularne praktyki były stabilne w latach 1997–2007 i utrzymywały się na poziomie 57% lub 58%. Od tego czasu zaczęły jednak spadać, ale w latach 2013–2018 znów obserwowaliśmy stabilizację (tym razem na poziomie 49%–50%). W ostatnich dwóch latach wskaźnik praktyk regularnych wynosi 47%, jest więc o 11 punktów procentowych niższy od najwyższego wyniku w historii tych badań.

Udział praktyk nieregularnych zmienia się jeszcze wolniej – w pierwszych dziesięciu latach wynosił 33% lub 34%, natomiast po roku 2007 zaczął rosnąć. Szczyt osiągnął w 2017 roku, wynosił wówczas 39%, a od tamtej pory utrzymuje się na poziomie 38%. Podsumowując: w całym badanym okresie odsetek praktyk nieregularnych zmienił się o 6 punktów procentowych, a porównując rok 1997 z obecnym notujemy różnicę zaledwie 4 punktów procentowych. Odsetek niepraktykujących wynosił 9% lub 10% przez bardzo długi czas – od początku pomiarów do 2009 roku. Następnie, po niewielkim wzroście, wahał się w granicach 12%–13%, a ostatnio sięgał już 15%. W porównaniu z badaniami sprzed dwudziestu lat jest on o 6 punktów procentowych większy.

RYS. 2. Deklaracje praktyk religijnych

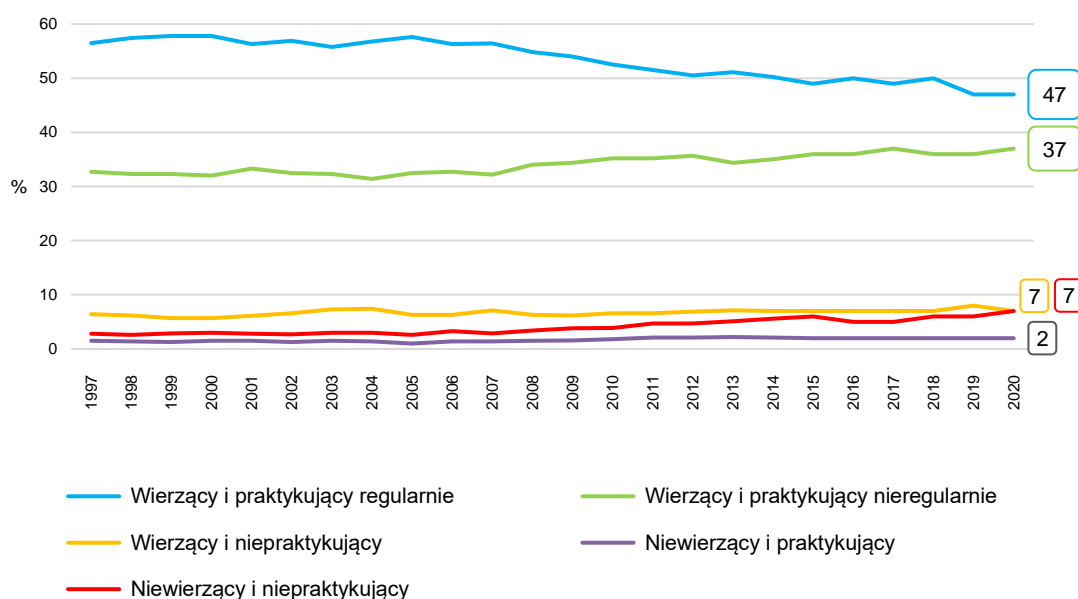

Na podstawie zagregowanych danych z lat 1997–2020. Dane z 2020 roku pochodzą z badań zrealizowanych od stycznia do marca włącznie. W przypadku kategorii „praktykujący regularnie” połączono odpowiedzi „kilka razy w tygodniu” i „raz w tygodniu”, a kategoria „praktykujący nieregularnie” to połączone odpowiedzi „przeciętnie 1 lub 2 razy w miesiącu” oraz „kilka razy w roku”.

Z połączenia deklaracji wiary i praktyk religijnych wynika, że niespełna połowa Polaków (47%) zalicza się do grona wierzących i praktykujących regularnie, a ponad jedna trzecia (37%) – do wierzących i praktykujących nieregularnie. Udział wierzących i niepraktykujących jest taki sam jak niewierzących i niepraktykujących (po 7%), zaś dwie osoby na sto praktykują, choć identyfikują się jako niewierzące (2%). Analizując trendy można dostrzec dwa okresy stabilizacji i dwa okresy spadku religijności. Do roku 2005 udział respondentów wierzących i praktykujących wynosił 57%–58%, a niewierzących i niepraktykujących – 3%. W okresie 2005–2013 udział tej pierwszej grupy zmniejszył się do 50%, a odsetek drugiej – wzrósł dwukrotnie (do 6%). W tym czasie nieznacznie przybyło też osób wierzących i praktykujących nieregularnie (z 32% do 35%) oraz niewierzących i praktykujących (z 1% do 2%).

W latach 2013–2018 deklaracje w omawianym zakresie znów utrzymywały się na niemal niezmiennym poziomie, a ostatnie dwa lata ponownie świadczą o spadku zaangażowania religijnego, choć dane z 2020 roku obejmują tylko trzy pierwsze miesiące, należy więc zająć z interpretowaniem tej zmiany jako trendu. Niewątpliwie jednak udział wierzących i praktykujących był w 2019 roku najniższy w historii naszych badań, a odsetki wierzących i niepraktykujących oraz niewierzących i niepraktykujących – najwyższe.

RYS. 3. Deklaracje wiary i praktyk religijnych

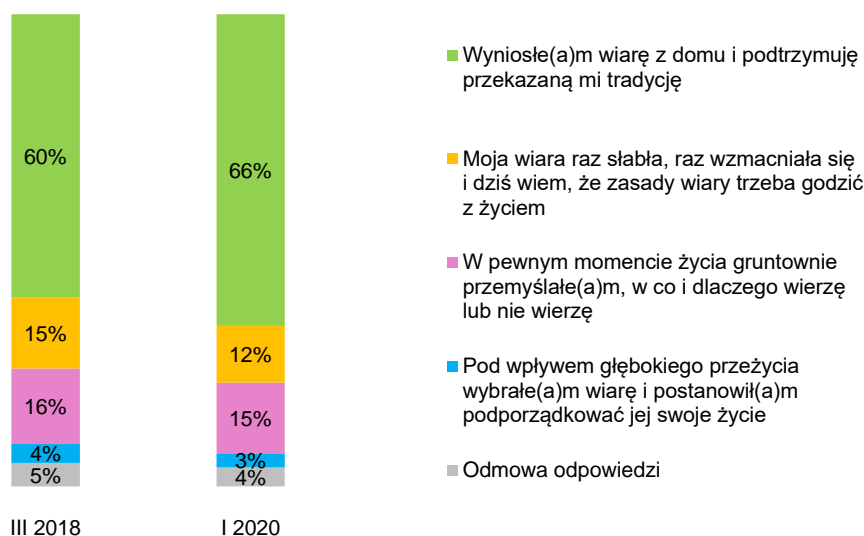

Na podstawie zagregowanych danych z lat 1997–2020. Dane z 2020 roku pochodzą z badań zrealizowanych od stycznia do marca włącznie.

CHARAKTERYSTYKA WŁASNEJ WIARY

W jednym z tegorocznych badań powtórzyliśmy pytanie zadane po raz pierwszy w 2018 roku i dotyczące opisu własnej wiary jednym z czterech sformułowań. Wyniki te wykazują się dużą stabilnością w czasie. Jedynie o 6 punktów procentowych przybyło osób, którym najbliższe jest stwierdzenie, że wynieśli wiarę z domu i podtrzymują przekazaną im tradycję (z 60% do 66%), a nieznacznie ubyło tych, którzy deklarują, że ich wiara raz słabła, raz wzmacniała się i dziś wiedzą, iż zasady wiary trzeba godzić z życiem (z 15% do 12%). Pozostałe wyniki zmieniły się w granicach błędu pomiaru: 15% badanych uważa, że w pewnym momencie życia gruntownie przemyśleli, w co i dlaczego wierzą lub nie wierzą, a trzy osoby na sto wybrały wiarę pod wpływem głębokiego przeżycia i postanowiły podporządkować jej swoje życie.

RYS. 4. Proszę wskazać jedno stwierdzenie, które najlepiej odnosi się do Pana(i) wiary

Stwierdzenie o podtrzymywaniu tradycji wyniesionej z domu w kontekście wiary jest najbliższe relatywnie częściej niż pozostałym respondentom: rolnikom (90%), osobom powyżej 65 roku życia (80%), ankietowanym z wykształceniem podstawowym lub gimnazjalnym (80%) oraz badanym, których dochody na osobę w gospodarstwie domowym mieszczą się w przedziale od 900 zł do 1299 zł (80%). Opinię, że ich wiara raz słabła, raz wzmacniała się i dziś wiedzą, że zasady wiary trzeba godzić z życiem, częściej niż pozostali podzielają pracownicy administracyjno-biurowi (25%), uczniowie i studenci (21%), pracownicy instytucji państwowych, publicznych (22%) oraz osoby praktykujące religijnie kilka razy w roku (20%). Częściej niż pozostali deklarowali, że w pewnym momencie życia gruntownie przemyśleli, w co wierzą lub nie wierzą, respondenci w wieku 18–24 lata (31%), kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem (28%), osoby identyfikujące się z lewicą (26%) oraz w ogóle niepraktykujący religijnie (50%). Oznacza to, że wśród niepraktykujących Polaków połowa twierdzi, że zaprzestała praktyk w efekcie gruntownych przemyśleń. Warto zauważyć, że jedna czwarta niepraktykujących wybiera jako najbliższe sobie stwierdzenie „wyniosłem wiarę z domu i podtrzymuję przekazaną mi tradycję” (24%). Mniej osób z tej grupy – niespełna jedna piąta (17%) – odmówiła odpowiedzi na to pytanie – por. tabelę aneksową 1.

Jesienią 2018 roku premierę kinową miał film Wojciecha Smarzowskiego pt. „Kler”, który, bijąc rekordy oglądalności, przyczynił się do wzmożonej debaty publicznej na temat sytuacji Kościoła katolickiego w Polsce i na świecie. Wówczas pierwszy raz w historii naszych badań wizerunek Kościoła katolickiego częściej oceniany był negatywnie niż pozytywnie⁴. Pisaliśmy wówczas, że wzrost krytycyzmu w ocenie sytuacji Kościoła w Polsce nie przełożył się na monitorowaną religijność Polaków, która – mierzona deklaracjami wiary i praktyk religijnych – od wielu lat pozostawała stabilna. Bardziej przełomowy okazał się rok 2019, kiedy religijność Polaków zmniejszyła się, wzrósł natomiast udział osób niepraktykujących. Być może przyczyniło się do tego ujawnienie wielu przypadków molestowania seksualnego w Kościele sprzed lat i niewystarczająca – w społecznym odczuciu – reakcja polskiego Episkopatu. Możliwe też, że wynik obserwowany w 2019 roku uwzględnia już opóźniony wpływ wydarzeń z 2018 roku (ponieważ postawy społeczne zmieniają się powoli). Warto zauważyć, że mimo większego odsetka osób niepraktykujących, autodeklaracje wiary pozostały na niezmiennym poziomie (w stosunku do roku 2018), zmniejszył się jedynie odsetek deklarowanych praktyk religijnych. Bardzo ciekawe w tym kontekście będzie obserwowanie dalszych trendów, zwłaszcza, że pandemia COVID-19 istotnie wpłynęła na życie religijne Polaków i nie wiadomo, jakie będą tego konsekwencje.

Opracowała

Marta Bożewicz

---

⁴Por. Komunikat CBOS „Religijność Polaków i ocena sytuacji Kościoła katolickiego”, listopad 2018 (oprac. R. Boguszewski).